

Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sabah, Öğle, Akşam Kavramlarının Öğretilmesi Sürecinin İncelenmesi⁸

Investigating Instructional Process of Morning, Afternoon and Evening Concepts for Preschool Students

Kadife Ünal

İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Eğitim Denetmenleri Başkanlığı

Kütahya/Türkiye

kadife-52@hotmail.com

Özet

Kavram gelişimi erken çocukluk döneminden itibaren başlamakta ve okul öncesi dönemde devam etmektedir. Bu nedenle Okul Öncesi Eğitim Programında öğrencilere kazandırılması amaçlanan birçok kavrama yer verilmiştir. Bu çalışmada Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan ve öğrencilere öğretilmesi amaçlanan “sabah, öğle, akşam” kavramlarının Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki öğretilme süreçleri incelenmiştir. Bu kapsamda kavramların öğrencilere öğretilmesi sürecini incelemeye yönelik gözlem çizelgeleri oluşturulmuş ve gözlem yapılmıştır. Devamında ise öğretmenler ile kavramın öğretilmesi sürecine ilişkin görüşmeler yapılmıştır. Yapılan gözlem ve görüşme neticesinde öğretmenlerin “sabah, öğle, akşam” kavramlarının öğretilmesine yönelik kavram öğretimi yeterliliklerinin düşük olduğu kanısına varılmıştır. Ayrıca bu çalışma kapsamında “sabah, öğle, akşam” kavramlarının kavram analizleri yapılmış, kavramın öğretilmesine yönelik uygulama gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak öğretmenlerin kavram öğretimine ilişkin yorumlar yapılarak önerilere yer verilmiştir.

⁸ Bu makalenin bir kısmı INTERNATIONAL CONFERENCE ON INNOVATION AND CHALLENGES IN EDUCATION 2013 (CICE 2013) 26 - 28 April 2013 - Kütahya, Turkey’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Okul öncesi eğitim, kavramın öğretimi, sabah, öğle, akşam.

Giriş

Kavram öğrenme çabası yaşamın ilk yıllarından itibaren başlar. Kavramlar düşünmenin ve öğrenmenin temel taşlarını oluştururlar. Kavram, aralarında belirli özellikleri paylaşan bir grup nesne veya olaya verilen semboldür. Diğer bir deyişle, benzer özelliklere sahip olay, fikir ve nesnelere grubuna verilen ortak isme "kavram" denir. Özyürek'e göre kavram, bazı bakımlardan ilişkili uyaranlar takımı yada bazı kurullarla ilişkili nitelikler kategorisi olarak tanımlanabilir. Daha genel olarak kategoriye nelerin alınacağını yada çıkarılacağını belirleyen ölçütler takımına kavram denir. Eğitim açısından kavram ise ortak tepkiye yol açan ilişkili uyaran takımındır(Özyürek, 1983).

Ayas (2010)'a göre ise kavramlar, eşyaları olayları insanları ve düşünceleri, benzerliklerine göre gruplandırdığımızda gruplara verdiğimiz adlardır. Kavramlar cisimlerin, oluşum ve olayların gruplandırılmasına veya sınıflandırılmasına dayanak olan ortak benzerliklerin veya ortak özelliklerin altında yatan temel ilkeleri temsil ederler.

Kavram öğretimi, bilişsel gelişimin en önemli konularından biridir. Piaget kavram öğretiminin önemini vurgulamıştır. Kavram oluşumu bazı kuramlar tarafından detaylı olarak ele alınmıştır. Bunlardan en önemlileri, semantik özellik hipotezi, işlevsel hipotez ve protatip hipotezidir. (Topbaş, 2007)

Çocuklar, çevrelerindeki cisimleri, oluşumları ve olayları önce duyularına dayalı olarak gözlenebilen ve hissedilebilen dış özelliklerine dayalı olarak gruplarlar. Bu süreç bebek ilk dünyaya geldiği andan itibaren başlar. Bebek, nesnenin, dış görünüşüne göre tepki verir. Kişi gelişip büyüdükçe aynı cisimleri, oluşumları ve olayları, öğrendikleri bilginin ışığında başka özelliklerine dayalı olarak da gruplamaya veya sınıflandırmaya devam ederler. Bu süreçte çocuğun tepkileri de değişmeye başlar. Nesne, olay, yada oluşum hakkında edindiği bilgi ve bilinç düzeyindeki gelişmeler neticesinde aynı olay, nesne, yada oluşuma farkı zamanlarda farklı tepkiler gösterebilir.

Kavramlar bireylerin kendi düşünce, duygu ve isteklerini anlatabilmelerinde ve çevrelerinde olan oluşumları ve olayları anlamalarında önemli rol oynar. Çocuklar, anlamı öğrenmeden çevrelerindeki nesne ve eylemleri temsil eden sembol ve işaretleri öğrenirler, Çocuğun çevresindeki nesne ve olaylar göndergelerdir. Yani her şeyin bir ismi vardır. Her isim, o nesne ya da gönderge, yapılan olay ile ilgili pek çok özellik içerir. Sözcükle özellikleri arasındaki ilişki anlamı oluşturur (Feldman, 1996,s;257; akt:Topbaş ,2007)

Kavram öğretiminin amacı, bireylerin çevrelerinde bulunan çok sayıdaki uyaranları, belirli kategoriler altına alıp sadeleştirerek, ortamın karmaşıklığını en aza indirgeyerek bireyin çevresine daha kısa zamanda uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Her birey uyaranların benzer yönlerini görmeye, seçmeye ve kavramsal olarak aynı kategoride birleştirmeye çalışır. Kavramlar yardımıyla çevremizdeki cisimleri, oluşum ve olayları gruplayabiliriz. Kavram bilgisi düzeyi paralelinde cisimler, oluşumlar ve olaylar arasında ilişkileri görebiliriz.

Kavram Öğrenme: nesnelere, olayları ya da insanları bir sınıfına koyabilme ve bu sınıfa bir bütün olarak tepkide bulunabilme durumu kavram öğrenme olarak betimlenmektedir. Ancak öğrenci düzenli ve anlaşılabilir bir çevrede öğrendiği kavramları, kendi çevresine aktarır (Özyürek, 1983)

Kavramlar somut ve soyut (tanımlanmış) olarak iki gruba ayrılır. Somut kavramlar; fiziksel özellikleri duyu organları ile algılanabilen kavramlardır. Soyut (tanımlanmış) kavramlar; Bazı kavramlar, kavramın nitelikleri ya da kavramlar arasındaki ilişkiler, objenin kendisi somut olarak gösterilerek açıklanamaz. Bu tür kavramların tanımlanması gereklidir.

Çocuklarda düşüncenin gelişim evresi soyuttan somuta doğru bir süreç izlediği için kavram gelişimi de bilişsel gelişimine paralel olarak somuttan soyuta doğru bir gelişim göstermektedir. Ayrıca, çocukların bilişsel gelişim düzeyleri ile kavram bilgisi düzeyleri arasında doğru orantıda bir ilişki vardır.

Soyut kavramlar yapıları itibarı ile her zaman somut kavramlardan daha geç ve güç öğrenilir. Bireyler nesnelere ilk önce dış özelliklerini duyu organları vasıtasıyla algırlar. Daha sonra bilişsel gelişimine paralel nesne, olay ya da oluşumlara anlam yüklemeye başlarlar. Böylelikle soyut nitelikte olan bir oluşumu, somutlaştırarak algılamaya çalışırlar. Zaman kavramı kategorisinde yer alan “sabah, öğle, akşam” kavramları soyut kavram olduğu için okul öncesi çocukları tarafından diğer kavramlara nazaran daha zor kazanılır.

“Piaget çocukta zaman kavramının duyu motor döneminde gelişmeye başladığını, çocuğun geçmiş değil gelecekle ilgili kavramları kavramaya çalıştığını belirtir. Çocuk gelişim seviyesine bağlı olarak zaman olarak algıladığı içinde bulunduğu an ve çok kısa zaman birimdir Soyut ve karmaşık bir kavram olan zamanın yetişkinlerde farklı kullanım şekillerinin olduğu ve bu tarz kullanım şekillerinin 10 yaş civarı çocuklar da bile görülmediği belirtilmiştir. Buna karşılık birçok araştırmacıya göre, çocukların zaman anlayışlarındaki gelişimler ise 5–12 yaşları arasında, yaşa bağlı olarak meydana gelmektedir” (Aral ve Bütün Ayhan, 2005).

Eğitim programlarında kavram öğrenmenin oldukça önemli bir yeri vardır. Bu nedenle MEB, Okul Öncesi Eğitim Programı’nda öğrencilere kazandırılması amaçlanan kavramlara, boyut, miktar, zaman, duygular, mekan, renk, yön, şekil, duyu, sayı ve diğer bazı kavramlar kategorilerinde yer verilmiştir. Zaman kavramı kategorisinin içeriğinde ise; “önce-şimdi-sonra, gece-gündüz, sabah-öğle-akşam, dün-bugün-yarın ve yıl” kavramları bulunmaktadır (MEB, 2006, s.130). Bu paralelde okul öncesi eğitim kurumlarında bu kavramların kazandırılmasına yönelik eğitim ortamları ve öğretim süreçleri düzenlenmektedir.

Öğretmen tarafından öğrencilere kazandırılması amaçlanan bu kavramların bazıları günlük yaşam içinde çocuklar tarafından kavram içeriğinden yoksun, sözcük düzeyinde ifade edildiği görülmektedir. Çocuklar kavramsal içerikten ziyade bilgi düzeyinde bu kavramları kullanmaktadır. Ayrıca çocukların bu kavramları daha çok yapılan iş ve eylemlerle bütünleştirerek kullandıkları görülmektedir. “öğle uykusu, öğle namazı, öğle yemeği, sabah kahvaltısı, akşam yemeği gibi.

Çocuklarda bir kavramın ne düzeyde öğrenildiği, öğrenme süresindeki aşamaları göre değerlendirilir. 1. Edinim Aşaması. Çocuğun, daha önce sahip olmadığı bir kavramı belli doğrulukta ayırt edebilmesidir. 2. Akıcılık Aşaması. Çocuğun edindiği kavramın öğretiminin hemen ardından kullanılabilmesidir. 3. Aşaması ise kavramın öğretimi sonra erdikten sonra

kavramın farklı zamanlarda hala kullanılıyor olmasıdır(Şahin, Karaaslan, Çoban ve Ercan, 2010).

Kavram öğretimini ve öğrenimi etkileyen bir çok unsur bulunmaktadır. Bunlardan en etkin olanı ise; Kavramının yapısı ve niteliği ile kavram öğretimi sunulma biçimine yönelik kavram öğretim süreçlerinin düzenlenmesidir.

Bu çalışma, okul öncesi öğretmenlerin “sabah, öğle, akşam” kavramlarını öğretme süreçlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda

Kavramın yapısını ilişkin olarak;

- Öğretmenler tarafından kazandırılması amaçlanan “sabah, öğle, akşam” kavramlarının ön öğrenme koşulu olun kavramların daha önceden verilip verilmediği hususuna dikkat edilip edilmediği,
- “sabah, öğle, akşam” kavramın, ilişkili ve ilişkisiz niteliklerinin neler olduğunun belirlenip belirlenmediği,
- “sabah, öğle, akşam” kavramının taksonomik düzeyinin belirleyip belirlemediği,

Öğretmenler tarafından “sabah, öğle, akşam” kavramın sunulmasına esnasında;

- kavramın olumlu ve olumsuz örneklerinin neler olduğunun belirtilip belirtilmediği,
- Örneklerin sırası,
- Örneklerin benzerliği,
- açık anlatımla ya da yaratıcı yöntemle sunup sunmadığı hususları incelenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmanın evrenini Kütahya ili merkez okullardaki okul öncesi öğretmenleri ve sınıfları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Kütahya merkezinde MEB’e bağlı 8 okulda görev yapan okul öncesi öğretmenleri ve bu öğretmenlerin öğrencileri oluşturmaktadır. Bu okullar tesadüfi yöntemle belirlenmiştir. Araştırma verileri, gözlem ve görüşme tekniği ile toplanmıştır. Gözlem çalışması için, kazandırılması amaçlanan kavramın yapısı ve kavramın sunulmasına ilişkin 14 başlık altında öğretim kriterleri belirlenerek “gözlem çizelgesi” oluşturulmuştur. Belirlenen bu kriterler doğrultusunda katılımsız gözlem yapılmıştır. Akabinde öğretmenler ile “Yapılandırılmış görüşme” gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde “görüşme formu” kullanılmıştır. Görüşme formunda, okul öncesi öğretmenlerinin “sabah, öğle, akşam” kavramlarının öğretiminin nasıl ve ne şekilde gerçekleştirdiklerini tespit etmeye yönelik on açık uçlu soruya yer verilmiştir. Görüşme sorularının değerlendirilme aşamasında ise öğretmenlerin bazı ifadelerine yer verilmiş, verilen cevaplara göre kategoriler oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler neticesinde yorumlamalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların devamında, “sabah, öğle, akşam” kavramlarının öğretimine yönelik öğrenciler ile birlikte uygulama etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, yürütülen gözlemlerden ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulguları yer almaktadır. Gözlem çalışması için, kazandırılması amaçlanan kavramın yapısı ve kavramın sunulmasına ilişkin 14 başlık altında öğretim kriterleri belirlenerek "gözlem çizelgesi" oluşturularak, katılımsız gözlem gerçekleştirilmiştir.

Yapılan gözlem neticesinde; kavram öğretim sürecinin geleneksel yöntemle gerçekleştirildiği, eğitim ortamlarının düzenlenmesinde yetersiz kalındığı(eksik olduğu), kavramların verilme önceliğinin "Öğrencinin hangi kavramlara ihtiyacı var?" sorusundan ziyade, programda ve kullandıkları yardımcı kaynaklarda kavramın yer alma önceliği doğrultusunda, verilme zamanının, süresinin, dergiler üzerinden rasgele olarak yürütüldüğü, kavram analizlerinin yapılmadığı, öğretmen yönergelerinin, dergi, yardımcı kaynak üzerinde belirtilen yönerge doğrultusunda daha çok sınıfın geneline bakılarak belirlendiği, kavramın yeterli malzemelerle desteklenmediği, daha çok iki boyutlu materyallerin kullanıldığı, öğrencilerin ilgisini çekecek araç gereç ve örneklerin seçilmediği, verilen örnekleme sayısının yetersiz ve somut olmadığı, oluşan kavram yanlışlarına dikkat edilmediği ve anında giderilmediği, örnek sayısının ise yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir.

Öğretmenlerle Yapılan Görüşmeler ve Elde Edilen Bulgular;

Görüşme formunda, okul öncesi öğretmenlerinin "sabah, öğle, akşam" kavramlarının öğretimini nasıl ve ne şekilde gerçekleştirdiklerini tespit etmeye yönelik on çık uçlu soruya yer verilmiştir.

1) "Verilmesi planlanan "Sabah, Öğle, akşam" kavramlarına ilişkin öğrencilerin hazırbulunuşluluk düzeyini belirlediniz mi? Belirlediyseniz bunu ne şekilde yaptığınızı örnek olarak belirtiniz". sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerden bazıları verilmesi amaçlanan kavramlarla ilgili "sabah mı uyanırız yoksa akşam mı?" gibi sorular sorduğunu, "kavramlarla ilgili sohbet ettiğini. bilmeceler sorularak" hazırbulunuşluluk düzeylerinin alınabileceğini belirtirken bazı öğretmenlerde "öğrencilerin zaman kavramıyla ilgili ön öğrenmeleri her öğrencide aynı düzeyde olmadığı için kavramı vermeden ışık güneş ay karanlık gün vb gibi kavramları tekrar ettiğini", belirtmelerine karşılık diğer öğretmenler "bazı soyut kavramlar hiç verilmediğini, öncelikle somut kavramların verildiğini", "çocuklarla sohbetler sırasında fırsat eğitim dediğimiz şekilde bir ön öğrenme sağlıyoruz. Hazır bulunuşluluk halleri de böylelikle belirleniyor. Öğretmenin deneyimlerine ve gözlemlerine göre de belirlenir.", "kavramı sınıfta uygun yerlerde çocukların duyabileceği şekilde tekrarlıyorum.", "drama yoluyla gece gündüz uygulaması yapılır", "Öncelikle çocukların hazır bulunuşluklarının muhakkak dikkate alınması gerektiğine inandığı," şeklinde görüş belirtmiştir.

Öğretmenlerin görüşleri "sohbet edilerek, bilmeceler sorularak" "ışık güneş ay karanlık gün vb kavramlara yönelik tekrarlar yaptırılarak" "Öğretmenin deneyimlerine ve gözlemlerine göre belirlenir" ,"gece gündüz draması yaptırılarak" şeklinde 4 ayrı kategoride ifade edilmiştir. Bu 4 ayrı kategorideki veriler analiz edildiğinde öğretmenlerin bir kısmının, öğrencinin hazırbulunuşluluk düzeyini ortaya çıkarmaya yönelik etkinlik içinde bulunduğu, öğretmenlerin çoğunluğunun ilişkili olan kavramın öğretimine yönelik doğrudan etkinlik içinde buldukları anlaşılmaktadır.

2)“Kazandırılması amaçlanan “Sabah, Öğle, akşam” kavramlarının ön öğrenme koşulu olan kavramlar nelerdir?(her kavram ayrı ayrı belirlenecek)” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Bazı öğretmenler, “Sabah kavramı; gündüz, aydınlık, Işık” “ akşam kavramı için, gece, karanlık, kavramları” ile “Olay sıralama kavramlarının, zaman ve saat kavramlarının” bu kavramların ön öğrenme koşulu olan kavram olduğunu belirtmişlerdir, bazı öğretmenler ise “öğle için, çoğunlukla eve gitme saati şeklinde öğrencilerin algılarının olduğu”, “Ön öğrenme koşulu bence zaten eğitim öğretim sürecinde kendiliğinden olan bir şeydir diye düşünüyorum. Çünkü yaşamımız içinde çocuklar her ne kadar da kelimenin tam anlamıyla ne anlama gelmediğini bilmesede sabah-öğle-akşamı kullanıyorlar.”, bir diğer öğretmen ise “yaptığımız kahvaltıya sabah kahvaltısı, etkinliklerden sonra öğle yemeği, uykudan sonra ikinci kahvaltısı yaptığımızı söyleyerek, bu tarzda ön öğrenmeler gerçekleştiikten sonra çalışma sayfalarıyla bu kavramları desteklediği” yönünde görüş belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde, “gündüz, aydınlık, ışık, gece, karanlık, sıralama kavramı, zaman ve saat kavramlarının bu kavramların ön öğrenme koşulu olan kavramı olduğu”, “Ön öğrenme koşulunun zaten eğitim öğretim sürecinde kendiliğinden olan bir şey olduğu “yapılan etkinlik ile o andaki zamanını ilişkilendirip söyleyerek ön öğrenme koşulunu sağladığı” şeklinde birbirinde farklı üç kategoride görüşler bildirmişlerdir.

Birbirinden farklı üç kategorideki görüşlerden elde edilen verilerin analizi sonucunda öğretmenlerin genelinde sabah, öğle, akşam kavramlarının ön öğrenme koşulu olan kavramların hangileri olduğunu belirtmekten ziyade “ön öğrenme koşulunun nasıl gerçekleştirildiği/gerçekleştirilebileceği şeklinde soru kökünden farklı yönde görüş bildirmişlerdir.

3)“Sabah, Öğle, akşam” kavramlarını vermeden önce ne tür bir hazırlık yaptınız?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Bir öğretmen “kavram kartı, kavram CD si hazırladığını”, diğer bir öğretmen “bir hafta önceden gözlem yaptırmalarına yönelik yönerge verdiğini” belirtirken, diğer öğretmenlerin tamamı etkinliğin verilmesi esnasında neler yaptıklarına yönelik “Eğitim Setleri Kullanma, Kavram CD leri izletme, Animasyon izletme, Oyun oynatma, sanat etkinliğinde Saat çalışması yaptırma”, “sabah okula geldiklerinde selamlaşarak, Akşam saat kaçta yattıklarını, sabah kaçta kalktıklarını sorarak akşam-sabah öğle vakti geldiğinde yemek vaktinin olduğunu belirterek” sohbet etkinliğinde buldukları yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde verilen cevapların iki kategori oluştuğu görülmektedir, bunlar “kavramlarını vermeden kavramlarla ilgili materyallerin hazırlandığı” diğeri ise “kavramların verilmesi esnasında ne gibi etkinliklerden yararlandığı”dır.

Görüşmelerden elde edilen iki kategorideki verilerin analizi sonucunda öğretmenlerden çoğunun “Sabah, Öğle, akşam” kavramlarını vermeden önce ne tür bir hazırlık yaptıkları konusunda herhangi bir görüş bildirmediği anlaşılmaktadır.

4) “Sabah, öğle, akşam” kavramlarını öğretirken hangi öğretim yöntem ve tekniğini kullanıyorsunuz? Materyalleriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerin tamamı “açık anlatım yöntemi, örnek olay incelemesi, gösterip anlatma, yaparak yaşayarak, soru-cevap yöntemi, drama yöntemi, Problem çözme, gözlem tekniği, resimli kartlar, hikaye kitapları sınıftaki çeşitli materyaller. Resimler, flaş kartlar, fener, çarşaf, kitaplar, bilgisayar, boya, kukla, oyun hamur v.b materyallerden yöntem ve teknikten yararlandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde, görüşlerinin “kavramın öğretilmesinde bir çok öğretim, yöntem ve tekniği ile görsel materyallerden yararlandığı” şeklinde tek kategoride toplandığı görülmektedir.

5-“Sabah, öğle, akşam” kavramlarının, ilişkili ve ilişkisiz niteliklerinin neler olduğunu belirlediniz mi, belirlediyseniz örnek verebilirsiniz?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerden bazıları Sabah, öğle, akşam kavramlarının ilişkili özelliklerini “akşam olunca yatma, sabah olunca kalkma, el yüz yıkama, diş fırçalama, gündüz, gece” olarak belirtmelerine karşılık, bir öğretmen “Ben bu kavramları günlük yaşamla ilişkilendiriyorum” şeklinde görüş belirtmiş, iki öğretmen ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde cevapların “kavramın ilişkili niteliği” kategorisinde olduğu, ancak kavramın ilişkili nitelikleri olarak belirtilen eylemlerin ve kavramların kavramın ilişkili niteliklerinden ziyade ilişkisiz niteliklerini oluşturduğu, bir kısım öğretmenin ise hiçbir şekilde görüş bildirmediği görüldüğünden, belirtilen bu kavramların ilişkili ve ilişkisiz niteliklerinin neler olduğu konusunda öğretmenlerin herhangi bir bilgilerinin olmadığı kanısına varılmaktadır.

6)“Sabah, öğle, akşam kavramlarının” taksonomik düzeyini belirlediniz mi?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerden bir tanesi kavramın taksonomik düzeyi olarak “zaman, gün, günün dilimleri” olarak belirtmiş, diğer bir öğretmen ise “Neye göre belirleme. Sınıflandırma neye, hangi kurallara göre yapılmış. Sabah öğle akşam kavramını bu şekilde vermek şart mı?” şeklinde ifade bulunmuştur, diğer öğretmenler ise görüş belirtmemiştir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde verilen cevapların iki ayrı kategori olduğu görülmektedir, bunlar “Sabah, öğle, akşam kavramlarının taksonomik düzeyinin zaman, gün, günün dilimleri” şeklinde olduğu, diğeri ise “kavramlarını taksonomik düzeylerinin ne olabileceği” şeklindedir.

Görüşmelerden elde edilen iki kategorideki verilerin analizi sonucunda bazı öğretmenlerin “Sabah, öğle, akşam kavramlarının taksonomik düzeylerinin ne olduğu hususunda bir görüş beyan etmedikleri ve kavramın taksonomik düzeyine yönelik bildirilen görüşün ise eksik ve yanlış bilgi içerdiği görülmektedir.

7) “Sabah, öğle, akşam” kavramlarının her birinde öğrenciler en çok hangi kavram yanılığına düşüyorlar, örnek verir misiniz?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri.

Öğretmenlerin geneli öğrencilerin “sabaha, gündüz, kuşluk. Öğlen”, “akşama karanlık gece”, “öğlene, sabah”, “gündüzü ise uyuma ve uyanma şeklinde algıladıkları” yönünde görüş belirtmişlerdir.

8) “Düşülen bu kavram yanılığının nasıl giderildiğine örnek verebilir misiniz?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerden bir tanesi oluşan kavram yanılığını “akşama gece dedikleri zaman az çok kavramından yola çıkararak; akşam karanlık ama gece çok karanlık. sabaha gündüz dediklerinde; gündüz, karanlık oluncaya kadar geçen kocamaaaaaan bir zamandır ama sabah uyandıığımız, güneşin doğduğu, kahvaltı yaptığımız okula gittiğimiz zamandır.” diyerek gidermeye çalıştığını belirtmiş, diğer bir öğretmen ise “ Hava karardığı ana gece dediklerinde çocukların ve bizlerin hava karardığı an yatıp yatmadıkları sorulur” şeklinde görüş belirtmelerine karşılık diğer öğretmenlerin hepsi ise “Sınıfta eğitim esnasında telaffuzlar ile düzelttikleri, yanlışların doğrularını öğrettiğini, fakat bu konuda öğrencileri fazla zorlamadığını, “tekrarlar yapılarak giderilebilir. Somut kavramlar

kullanılarak anlatılır.", "Konuşarak gidermeye çalışıyorum", "soyut kavramlar olduğu için yanılığın tam olarak giderilemiyor." Ailelerinde verilen kavramlardan bilgilendirilerek farklı uygulamaların evde de yapılması gerekir.", "öğrenemeyen çocuğu zorlamanın doğru olmadığını düşünüyorum, Konuşmalarımızda çocuklara örnek olmak, kelimeleri, doğru kullanmak ve kavramları doğru ve yerinde kullanmak ve çocuklara doğru öğretmek." Şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde görüşlerin altı kategori altında değerlendirildiği "soru sorarak", "konuşarak" "telaffuzlar yaparak" "kavramları doğru ve yerinde kullanarak" kavram yanılığını giderdikleri ile "kavram yanılığının giderilemediği", "öğrencilerin zorlanmaması gerektiği" şeklinde olduğu görülmektedir. Tüm kategorideki görüşler analiz edildiğinde bir kısım öğretmenlerin kavram yanılığını nasıl giderdiklerine yönelik görüş beyan ederken bir kısım öğretmenlerin ise kavram yanılığını gideremedikleri, öğrencilerin bu konuda zorlanmaması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.

9) "Verilen kavramın pekiştirilmesi/özümsemesi için ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?" sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerin hepsi "Kavramı verdikten sonra, hafta içinde hikayelerle, ev ödevleriyle, sanat etkinlikleriyle, gözlem etkinlikleri ile oyun, bilmece, ve diğer etkinliklerle verilen kavramları desteklediklerini, konuşmalarda bu kavramları vurguladıklarını, yardımcı kaynak üzerinden etkinlik yaptıkları, tekrar ettikleri, verilen kavram hakkında aileleri bilgilendirerek aile katılımı etkinliklerine yer verdikleri" "gülen yüzlü, yıldız verme gibi gözle görülebilen ya da sözlü olarak yapılan pekiştiricileri verdiğini" belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde verilen kavramın pekiştirilmesi için yaptıkları çalışmaların "verilen kavramı destekleyici eğitim öğretim etkinlikleri" ile öğrenciye "gülen yüz, yıldız verme" gibi "ödül verme" şeklinde iki kategoriden oluştuğu görülmektedir.

10) "Sabah, öğle, akşam kavramların kazandırılmasında ne tür güçlükler yaşıyorsunuz?" sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri;

Öğretmenlerin tamamı "Belirtilen bu kavramların soyut kavramlar olduğu için çocuklar bu kavramları anlatmakta zorlandıkları, öğle kavramında daha da fazla güçlük yaşadıklarını, kazanmada zorlandıklarını belirtmelerine karşılık, diğer bir öğretmen, sabah ile öğle kavramı ve akşam ile gece kavramını verme konusunda sıkıntı yaşadığını," belirtmişlerdir.

Tüm öğretmen görüşleri incelendiğinde cevabın tek kategoride toplandığı ve bu kategorinin ise "Sabah, öğle, akşam" kavramların soyut bir kavram olması nedeniyle öğretiminde güçlük yaşadıkları" yönünde olduğu görülmektedir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular neticesinde, öğretmenlerin tamamının "Sabah, öğle, akşam" kavramlarının öğretimi esnasında "kavram analizi stratejisini" uygulamadıkları, kavramın ilişkili ve ilişkisiz özelliklerini ve taksonomik düzeyini belirlemedikleri, kavramlara ilişkin öğrencilerde oluşan kavram yanılığını gidermekte ve kavramı vermeden önce öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesini belirlemede yetersiz kaldıkları, ön öğrenme koşulu olan kavramların hangileri olduğu hususunda tam bir bilgi sahibi olmadıkları "Sabah, öğle, akşam" kavramlarının soyut kavram olmaları nedeniyle öğrencilere kazandırmakta güçlük yaşadıkları, kavramı pekiştirmek için ise yaptıkları etkinliklerin (pekiştiricilerin) yetersiz kaldığı anlaşılmıştır

Sonuçlar ve Öneriler

Okul öncesi eğitimine devam eden çocuklara öğretilmesi amaçlanan “sabah, öğle, akşam” kavramlarının öğretilme süreçlerinin incelemesini amacıyla yapılan bu çalışmada, veri toplamak amacıyla “gözlem” ve “görüşme” tekniği kullanılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde “gözlem” ve “görüşme” verilerinin birbiriyle örtüştüğü görülmüştür. Çalışmada genel olarak “sabah, öğle, akşam” kavramlarının öğretim sürecinin geleneksel yöntemle gerçekleştirildiği, eğitim ortamlarının düzenlenmesinde yetersiz kalındığı, kavramların verilme önceliğinin, verilme zamanının amaçlı olmadığı, öğretmenin kullandıkları yardımcı kaynaklarda kavramın yer alma önceliği doğrultusunda, rastlantısal olarak belirlendiği, ön öğrenme koşulu olan kavramların yeterli düzeyde verilmediği, kavram analizlerinin yapılmadığı, kavramlara ilişkin öğrencilerde oluşan kavram yanlışlarının zamanında giderilmediği, öğretmen yönergelerinin, dergi, yardımcı kaynak üzerinde belirtilen yönerge doğrultusunda daha çok sınıfın geneline bakılarak belirlendiği, kavram öğretimi etkinliklerinin yeterli malzemelerle desteklenmediği, materyal hazırlama konularında alternatif fikirlerin ortaya konulmasında yetersiz kalındığı, kavramın öğretilmesinde daha çok iki boyutlu materyallerin kullanıldığı, öğrencilerin ilgisini çekecek araç gereç ve örneklerin seçilmediği, verilen örnekleme sayısının yetersiz olduğu, ayrıca örneklerin somut olmadığı görülmüştür. Tüm bunların neticesinde, öğretmenlerin “kavram öğretim süreci” konusunda bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu söylenilebilir.

Öğretmenlerin “sabah, öğle, akşam” kavramlarının öğretilme süreçlerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışma neticesinde, bu çalışma kapsamında ortaya çıkan öğretmenlerin kavram öğretim süreçlerindeki bilgi eksikliğinin giderilmesi için, “kavram öğretimi” konusunda hizmetiçi eğitimlere alınarak mesleki gelişimlerinin sağlanmalı, öğretmenlerin, Vygotsky’nin “Çocuğun Potansiyel Gelişim Alanı” ile Kavram Analizi Stratejisini bir öğrenim strateji olarak benimsemesi ve öğretim etkinliklerinin bu stratejiler doğrultuda düzenlemeleri konusunda bilinç kazandırmalı, kavram öğretimine yönelik öğretmen kılavuz kitap materyali desteği sağlanmalı, çalışmanın, Kütahya ilinde az sayıda okul öncesi öğretmenleriyle yürütülmüş olmasından dolayı, mevcut durumun tespitine yönelik, daha kapsamlı ve geniş bir örnekleme içeren çalışmalar yürütülmeli ve bu konudaki mevcut durum ortaya çıkarılmalıdır. Çalışmanın, bu alanda çalışacak araştırmacılara rehberlik edecek pilot bir çalışma olduğuna inanılmaktadır.

Kaynakça

- Aral, N., ve Bütün Ayhan, A. (2005), Anaokuluna Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Kavram Gelişiminde Bilgisayar Destekli Öğretimin Etkisinin İncelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Bilimsel Araştırma ve İncelemeleri.
- Ayas, A. (2010), Kavramların Geliştirilmesi Ve Kavram Gelişimi (Anlamayı Ölçme)
<http://www.maycalistaylari.comu.edu.tr/calistaykimya/sunumlar/Pdfadresinden>
26/04/2013 tarihinde alınmıştır.
- Çepni, S. (2010), Araştırma Ve Proje Çalışmalarına Giriş, Beşinci Baskı. Trabzon, MEB. (2006). Okul Öncesi Eğitim Programı (60-72 aylık çocuklar için).

Özyürek, M. (1983),Kavram Öğrenme Ve Öğretme A.Ü.EğitimBilimleri Dergisi.2,347-366.

Şahin S., Karaaslan T, Çoban Ş. K., Ercan H.(2010),Etkinliklerle Kavram Öğretimi,
Ankara, Atalay Matbaası. Eğiten Kitap.

Topbaş S. (2007), Dil Ve Kavram Gelişimi, (3.Baskı), Ankara, Kök yayıncılık.

Ekler

Uygulama,

Kavram: Sabah, Öğle, Akşam

Materyal: 1 Dünya Küresi, 1 El feneri, Fon kartonundan yapılmış Güneş Resmi

Ön Hazırlık;

1-Kavram Analizinin yapılması

“Sabah” Kavramının Kavram Analizi

“Sabah” kavramı ile ilgili öğrencilerin algıları: Uyanmak, beyaz, yeni bir gün, güneş, bulut, mavi, kahvaltı, okul, ...okulu, öğretmen, servis düdüğü, salatalık, kuş cıvıltısı, çiçek koklamak, babanın elini tutmak, aydınlık, güneşin doğması

1-İlişkili özellikleri: Gündüzün başı, güneşin doğması, aydınlık, yeni bir gün, mavi gökyüzü, kahvaltı,

2-İlişkisiz Özellikleri: Uyanmak, beyaz, bulut, okul, ...okulu, öğretmen, servis düdüğü, salatalık, kuş cıvıltısı, çiçek koklamak, babanın elini tutmak,

3-Kavramın Taksonomik Düzeyi: Gün, Gündüz, Gündüzün başı

“Öğle” Kavramının Kavram Analizi

“Öğle” kavramı ile ilgili öğrencilerin algıları: Öğle yemeği, öğle uykusu, TV izlemek, namaz kılmak, sıcakta banyo yapmak, parka gitmek, babaanneye gitmek,

1-İlişkili özellikleri: Günün yarısı ya da gündüzün ortası, güneşin tam üstümüzde (tepemizde) olması,

2-İlişkisiz Özellikleri: Öğle yemeği, öğle uykusu, TV izlemek, namaz kılmak, sıcakta banyo yapmak, parka gitmek, babaanneye gitmek,

3-Kavramın Taksonomik Düzeyi: Gün, Gündüz, Gündüzün ortası.

“Akşam” Kavramının Kavram Analizi:

Öğrencilerin kavramlarla ilişkili algıları: Ay, Yıldız Küçük yıldız, kuyruklu yıldız Karanlık, Uyku, pijama, yatak, solmuş gezegen, yatmak, güneşin gitmesi, oyun oynamak, Anneye sarılmak, Yemek (pilav, et) yemek, anneye sohbet etmek, köpek havlaması, namaz kılmak, Hayalet, dua etmek, markete gitmek, gezmeye gitmek, TV izlemek, bilgisayar oynamak, Gece

1-İlişkili özellikleri: Ay, Yıldız, Karanlık, güneşin gitmesi, gündüzün sonu, gecenin başı

2-İlişkisiz Özellikleri: Yıldız Küçük yıldız, kuyruklu yıldız Uyku, pijama, yatak, gece solmuş gezegen, yatmak, oyun oynamak, Anneye sarılmak, Yemek (pilav, et) yemek, anneye sohbet etmek, köpek havlaması, namaz kılmak, Hayalet, dua etmek, markete gitmek, gezmeye gitmek, TV izlemek, bilgisayar oynamak,

3-Kavramın Taksonomik Düzeyi: Gün, Gündüz, Gündüzün sonu,

2-Eğitim ortamının düzenlenmesi kapsamında hazırlık olarak;Dünya küresi sınıfın ortasında bir masaya konular. Öğrencilerin sandalyeleri masayı görebilecek şekilde masanın etrafına yerleştirilir. Perdeler ile pencereler kapatılır, sınıfın olabildiğince karanlık olması sağlanır. El feneri, güneş resmi çizilmiş ve ortası delinmiş fon kartonuna yerleştirilir.

Yöntem: Açık Anlatım Yöntemi, Gösterip yaptırma,

Amaç: Kavramın yapısal özelliklerini, diğer kavramlardan ayırt ederek söyleyebilme,

Uygulama: Çocuklarla bir masanın etrafında oturtuldu. Dünya maketi masanın üzerine konuldu. El feneri, ortasından yuvarlak açılan fon kartonundan yapılmış güneş resminin içine yerleştirildi. Sınıf olabildiğince karanlık durumuna getirildi. El feneri dünya maketinin bir tarafında tutularak yakıldı, çocuklara bu aşamada sorular soruldu, (güneşin görevi nedir, dünyanın hangi kısmı aydınlık, hangi kısmı karanlık, aydınlık kısım gündüz mü, gece mi, karanlık kısım gündüz mü, gece mi?) gibi, Devamında el feneri sabit tutularak dünya maketi kendi etrafında döndürüldü, Bu aşamada keşfedici sorular sorulmaya devam edildi. Şu an itibari ile kendilerinin dünyanın hangi yüzeyinde olabilecekleri, aydınlık yüzünde misiniz, karanlık yüzünde mi. dünyanın şu an neresinde gündüz, neresinde gece yaşıyor, şu an biz gündüzümü yaşıyoruz, geceyi mi? Gibi sorular ile çocukların içinde bulunan zaman dilimine dikkatleri çekildi. Akabinde çocuklara dünyada gündüzü yaşayan yerdeki en fazla gün ışığının olduğu yerleri gösteriniz, neden orası çok aydınlıktır? soruları ile güneşin bulunduğu noktaya dikkatleri çekildi. Günışığının az olduğu yerleri gösterin şeklinde yönerge verildi, ışığın(güneşin) az aydınlattığı alanlar ile ışığın(güneşin) çok aydınlattığı alanlara dikkat çekildi, bu noktalar ile günün sabah, öğle, akşam vakitleri arasında bağlantı kurmaları istendi. Bu noktalarda görülen yerlerde günün sabah öğle akşam vakitlerinin yaşandığı anlatıldı. Son aşamada ise hangi noktalarda(yerlerde, ülkelerde) sabah, akşam ve öğle vaktinin yaşanabileceği soruldu, çocukların dikkatini çekmek için küre döndürüldü ve güneşin hangi yönden geldiği(doğduğu) soruldu, güneşin geldiği yönde gün ışığının çok fazla olmayan bölgelerde sabah, vaktinin olduğu açıklandı. Küre tekrar döndürülerek gün ışığının yavaş yavaş azaldığı bölgelere dikkate çekilerek, bu noktadan güneşin gittiği (güneşin battığı) bölgede günün hangi vakti yaşıyor sorusu soruldu. Cevaplar alındıktan sonra bu noktada akşam vaktinin yaşandığı anlatıldı, Konunun pekiştirilmesi amacıyla çalışmaya devam edilerek gün ışığının bulunduğu dünya üzerinde belirli noktalar gösterilerek günün hangi zamanının(vaktinin) yaşandığına yönelik sorular soruldu. Şu an hangi ülkedeki çocuklar sabah kahvaltısı için hazırlık yapıyor. Hangileri öğle yemeği yiyor, hangileri akşam olduğu için evlerine giriyor ve "ay dedeye merhaba" diyor şeklinde sorular ile Sabah, Öğle, Akşam kavramlarının ilişkili özellikleri ile bağlantı kurmaları sağlandı. Örnekler verilerek kavram yanlışları giderilmeye çalışıldı. Kavram öğretimi sırasında doğru tepkilere ilişkin olarak öğrenciye dönüt ve pekiştirme yapıldı. Etkinliğin sonunda Verilen kavramı pekiştirmek için öğrencilere iki yönerge verildi. 1. Yönerge, diğer bir günde, güneşin gökyüzündeki hareketini incelemeleri, güneş ilk olarak hangi noktadan geldiğini(doğduğunu), güneşin hangi noktadan gittiğini (battığını) gözlemlemeleri istendi. 2.Yönerge. güneşli bir günde, sabah, öğle ve akşam saatlerinde bir yetişkinin yardımı ile gölgenizin boyunu ölçünüz, ölçtüğünüz üç farklı zamandaki gölgenizin boyu aynı mı, farklı mı? Öğrencilere sözlü olarak verilen yönerge ailelere not şeklinde gönderilerek aile katılımı amaçlandı.

Gözlem Çizelgesi

	Eksik	Kabul Edilebilir	İyi
Eğitim ortamı tüm yönleriyle amaca uygun düzenlendi mi?			
Kazandırılması amaçlanan kavramla ilgili öğrencinin algı düzeyi alındı mı?			
Kazandırılması amaçlanan kavramlarla ilgili kavram analizleri yapıldı mı? -Öğrenciye hangi kavram(lar) kazandırılacak? -Öğretilecek kavramın ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri nelerdir? -Yeni öğretilecek kavramla ilgili olan ve daha önce öğrenilmiş kavramlar hangileridir? - Öğretilecek kavramın olumlu ve olumsuz örnekleri nelerdir? - Öğretilecek kavramı içeren kurallar nelerdir?			
Kazandırılması amaçlanan kavramla ilgili öğretim amaçları belirlendi mi?			
Kavramın öğretimini destekleyecek materyaller belirlendi mi?			
Materyal seçerken öğrencilerin gelişim düzeyi göz önünde bulunduruldu mu?			
Kavram öğretiminde önce olumlu örneklerle mi başlandı?			
Kavramların öğretilmesinde yeterli örnek verildi mi?			
Kavramın olumlu olumsuz örneklerini olabildiğince somutlaştırdı mı?			
Öğrencilerin tepkileri dikkate alındı mı?			
Kavram öğretiminde kullanılan yöntem öğrencilerin ilgisini çekti mi?			
Ortaya çıkan kavram yanlışları anında düzeltildi mi?			
Öğretimde sırasında öğretmen tarafından kullanılan sözcük ve yönergelere dikkat edildi mi?			
Öğretim sonunda değerlendirme amaçlı yönergeler verildi mi?			